

HAFTA TATİLLERİ VE BOŞ ZAMANLARI DEĞERLENDİRME

Dr. MAHMUT TEZCAN (A.Ü. Eğitim Fakültesi Sosyoloji Asistanı)

İşsizliğin oluşturduğu boş zaman ve bunun değerlendirilmesi en hayati sorun olarak güncelliğini korumaktadır

Kamu personeli kesiminde, temmuz ayından itibaren uygulanacak olan haftada iki günlük tatil sistemi, ülkemizde boş zamanları değerlendirme sorununun önemini artırmıştır. Bu vesileyi fırsat bilerek sosyolojik bir yaklaşımla konunun bazı yönlerine değinmek istiyoruz. Gerçekten boş zamanların değerlendirilmesi, Türkiye açısından ciddi olarak ele alınmaya, plânlanma ve programlanmaya değer niteliktedir. Konu iki kategoride karşımıza çıkmaktadır.

1—İşsizliğin oluşturduğu bir boş zaman ve bunun değerlendirilmesi.

2—Belirli bir işi olanların, işin dışında kalan boş zamanları ve bunun değerlendirilmesi

Birinci husus, ülkemizin en hayati sorunu olarak hâlâ güncelliğini korumaktadır. Bu yazımızda daha çok, ikinci grubu oluşturan bir kitle için alınan karar dolayısıyla bir kaç noktaya değinmek istiyoruz. Esasen iki günlük tatil, ülkemizde işçi kesiminin bazı kollarında uygulanmakla birlikte memur kesimine henüz uygulanmaya başlamaktadır. Ashında gelişmiş ülkeler de genellikle ikinci grupta belirttiğimiz işten arta kalan zamanların değerlendirilmesi üzerinde durmaktadırlar.

Ülkemizdeki boş zaman faaliyetlerinin sosyolojik niteliklerine bir göz atacak olursak (1), aşağıda belirteceğimiz önerilerin önemi kendiliğinden anlaşılır.

1—Kırsal yörelerde boş zaman faaliyetleri bilinçli olarak iş yaşamından, çalışma hayatından tam olarak farklılaşmamıştır. Tatiller memur kesimine uygulanmakla birlikte yine de bir boş zaman ve değerlendirilmesi bilincinin tüm ülkeye tanıtmasına yol açabilir.

2—Ülkemizdeki boş zamanların değerlendirilme biçimi genellikle bireysel nitelikte olmayıp daha çok grup halindeki faaliyetlerdir.

Bu bakımdan grup halinde boş zamanları değerlendirmeye olanak sağlayan kurumların yapılması ve sayılarının artırılması ülkemiz bakımından ayrı bir önem kazanmaktadır.

3—Ülkemizde özellikle erkeklerin boş zaman faaliyetleri Alman sosyoloğu Blücher'in deyimiyle «yumuşak»tır. Yani, sohbet, konuşma, tartışma, kahveye gitme, spor seyretme, radyo dinleme gibi aktif olmayan pasif faaliyetlerdir. O halde kurulacak yeni tesis ve olanakların aktif boş zaman faaliyetlerine yöneltici bir etkisi olacağı kuşkusuzdur.

4—Ülkemizde boş zaman faaliyetleri genellikle örgütlenmemiştir. Ayrıca Program, plânlama, yer, araç-gereç ve lider bakımından örgütü yürüten süreçler ihmal edilmiş veya çok yetersiz kalmıştır. Bu bakımdan artırılan tatiller konunun bu yönden geliştirilmesini de ister istemez sağlayacaktır.

5—Kadın-Erkek ayrımı ülkemizdeki boş zamanı değerlendirme biçimlerinde daha belirgin haldedir. Yaratılacak yeni olanaklar bu farklığı azaltmaya da yardım edebilir. Örneğin iki cinsin birlikte olduğu karma faaliyetlerin düzenlenmesi böyle bir etki yaratabilir.

İki günlük tatilden yararlanacak olan kamu personeli özellikle genç ve orta yaşlıların oluşturduğu bir gruptur ve yine bunların çoğunluğu kentsel alanlarda oturmaktadır. Bu bakımdan boş zaman faaliyetlerini gerçekleştirecek hizmetleri plânlarken kitlenin bu özelliğini gözönünde bulundurmak gerekir.

Uygarlık Göstergesi :

Boş zamanların değerlendirilmesi sorunu aynı zamanda, sayın Başbakanın da belirttiği gibi uygarlığı belirleyen göstergelerden birisidir. Birey, boş zaman değerlendirirken ya kendisine ekonomik yararı olan bir uğraşı seçer, ya da kişiliğini geliştirici bir alanda faaliyet gösterir. Kararımede gerekçe olarak memurların dinlenmeleri söz konusu olduğuna göre konunun bu yönleri üzerinde durmak gerekir. Bireyin boş zamanlarında kişiliğini geliştirmesi dinlenme, eğlenme, yaratıcı oyun faaliyetlerini seçme, dernekleşme gibi gönüllü kuruluşlara üyelik, görüş ve düşün alanını, bilgisi-

ni genişletmek biçimlerinde yoğunlaşmaktadır.

Boş zamanlar konusu sosyolojide temel toplumsal kurumlardan birisi olarak ele alınmaktadır. Çünkü bu kurum toplumda, çalışan bireylerin «Dinlenme» gibi temel gereksinimlerinden birisine cevap vermektedir. Eğlendirici ve dinlendirici kurumlar, bireyin harcadığı enerjisini yeniden kazanmasını sağlamakta, yorgunluğunu üzerinden atmakta ve bireyi âdeta yeniden yaratmaktadırlar. Esasen konunun yabancı dildeki karşılığı olan «Recreation» kelimesi de bireyin yeniden yaratılması anlamına gelmektedir. Ayrıca boş zamanın değerlendirme kişiye yeni dünyalar, ufuklar, görüşler açmakta ve bu ortamda kişi, monoton ve dar çerçeveli işlerinin ortaya çıkardığı günlük bunalım, kaygı ve sıkıntılardan kurtulmaktadır.

Hem iki günlük tatilde ve hem de daha geniş zamanda boş zamanları değerlendirme sorununu birey yönünden ve kuruluşlar yönünden ele almak gerekir. Aşağıda, önerilerimizle birlikte, konuyu özellikle bu iki yönden ele alarak çeşitli boyutlarına değinmek istiyoruz. Boş zamanlarında bile «Ne yapacağımı bilmiyorum, canım sıkılıyor» diye yakınan yurttaşlarımızla birlikte tüm çalışan personelimizin aşağıda belirttiğimiz seçeneklerden bir tanesini kendi ilgilerine göre seçmelerinin onları boş zamanlarında mutlu kılacaklarını sanmaktayız.

Bireyler Yönünden :

a— Anglo-Saksonların «Hobby» dedikleri, bireyin esas mesleğinin dışında ikinci bir alanla amatör olarak uğraşması biçimindeki alışkanlıklar edinmek. Örneğin fotoğrafçılık, halk oyunları ekiplerine katılma, koleksiyonculuk, lisan öğrenme, resim yapma, bir müzik aleti çalma, herhangi bir sporla aktif olarak ilgilenme gibi. Birevi boş zamanlarında özellikle kişilik yönünden geliştiren, olgunlaştıran ve dinlendiren bu faaliyetler, aynı zamanda modern bir kişinin önem vermesi gereken alanlardır. Yalnız, burada, bu alanlardan herhangi birisini seçen bireyin ilgi ve yeteneğini, mali durumunu gözönünde bulundurmasını belirtmek gerekir.

b— Kitap, dergi, gazete okuma, sinema ve tiyatroya gitme, çeşitli spor dalları ile aktif olarak uğraşma, plastik sanatlar gibi alanlara daha bilinçli ve aktif olarak katılma.

c— Gönüllü kuruluşlara üye olarak katılmak. Bireyin hem toplumsal statüsünün artmasına, hem kent kalabalığı içerisinde yalnızlığını gidermesine ve hem de kamu yararına yönelik bir hizmette bulunmasına, kişiliğini geliştirmesine, bilgisini arttırmasına olanak sağlayan, böyle kuruluşlara üye olarak katılması artık modern bir kişinin görevi haline gelmiştir.

d— Gezilere katılma. İki günlük hafta tatillerinin yurt içi turizmi geliştireceği çok söylenmektedir. Gerçekten kısa süreli yurt gezileri, ülkenin daha yakından tanınmasına, günün toplumsal gerçeklerini köy, kasaba, kent çevresinde gözlemleme, sosyo-kültürel bütünleşmeyi pekiştirmeye, kültürlü bir kişilik kazanmaya, bilinçli gerçekçi bir yurttaş olmaya, fiziksel gücü arttırmaya, yeni tecrübe ve beceriler kazanmaya yol açan bir boş zaman faaliyetidir. Çoğumuz, bulunduğumuz ilin köyleri bir yana, kazalarını dahi gidip görmemişizdir. Esasen kısa süreli geziler ancak en yakın yerlerin gidilip görülmesiyle gerçekleşebilir. Gezilerin her zaman mali olanaklara bağlı olduğunu kabul etmekle beraber, az bir ücretle de gerçekleştirilebileceği kanısındayız. Örneğin toplu geziler plânlanması bu yolu sağlayabilir. Ayrıca birevin bulunduğu yerde yapacağı normal iki günlük masraf, bir başka yerde yapılabilir. Bugün ulaştırma olanaklarının yurdumuzda oldukça gelişmiş olduğu ve otobüs, minibüs gibi araçlarla az bir ücretle vurdun her tarafına rahatlıkla ulaşılabilirdiği bir gerçektir.

e— Özellikle kadın memurların çocuklarıyla daha fazla meşgul olma olanakları artmış olacaktır. Bu da, çocuğun duygusal, zihinsel ve toplumsal gelişiminde önemli katkısı olan annenin rolü açısından önem kazanmaktadır. İki günlük tatil çocuğun anne voksulluğundan doğan sakıncalarını bir dereceye kadar giderecek niteliktedir. Ayrıca kadının ev işlerine daha fazla zaman avrabilmesi ve kültürel faaliyetlere yönelebilmesi mümkün olacaktır.

f— Tarihsel, kültürel kalıntı ve eserlerin tanıtıldığı (müze vs. gibi) ve bu eserlerin bulunduğu yerlere sık sık gitmek hem turizm bakımından hem de kişisel kültür bakımından yararlı bir boş zaman faaliyetidir. Şimdive kadar zaman bulamamaktan böyle faaliyetlere baş vurulmadığı sık sık belirtilmekte idi. Şim-

diden sonra böyle bir alışkanlığı edinmemiz gerekir.

Hem kamu, hem özel ve belediye gibi kuruluşların rekreasyon (boş zamanları değerlendirme) programları ve hizmetlerini yeniden ele alıp gözden geçirmek gerekecektir. Artık zamanımızda dinlenmenin, verimi arttıran ve sağlıklı bir kişilik yaratmanın öğelerinden birisi olarak kabul edildiği uygar ülkelerde bu gibi faaliyetler için yapılan yatırımlar ölü yatırımlar olarak kabul edilmemekte, tersine, sayıları giderek arttırılmaktadır. Boş zamanı değerlendirmenin öneminin yeter derecede kavranmadığı ve tedbirlerin alınmadığı toplumlarda boş zamanı zararlı ve yarırsız uğraşlarla doldurmaya çalışan ticarî kuruluşlar ve endüstriler doğmakta, bu alanda yatırımlar ve örgütler artmakta ve yayılmaktadır. Bu örgütler, özellikle gençleri suçluluğa teşvik, zararlı ve olumsuz, sapıcı davranışlara yöneltme bakımından önemli rol oynamaktadırlar.

Çeşitli kuruluşların etkin bir boş zaman değerlendirmesi için aşağıdaki hususları gerçekleştirilmeleri gerekir kanısındayız.

a—En yakın bölgelere (özellikle piknik yapılabilecek alanlara ve turistik yerlere sık araç (otobüs, vapur, tren v.s. gibi) sağlamak veya ek seferler düzenlemek ve ucuz nitelikli turistik tesislerin kurulmasına öncelik vermek,

b—Çevrede mevcut olanaklardan yararlanmak ve değerlendirmek. Boş zaman faaliyetleri için mevcut kuruluş ve olanakları yeniden gözden geçirip, onlardan yararlanma durumuna getirmek,

c—Belediye örgütlerinin konuyu ciddi olarak ele alıp bir rekreasyon programı ve plânlanmasına gitmeleri öncelik kazanmaktadır. Burada mevcut olanaklar, zaman, yaş, cinsiyet, ilgi, yetenek, topluluk tipi gibi değişkenlere göre hizmetlerin plânlanması gerekecektir.

Okullardan Yararlanma :

d—Kamu kuruluşlarının rekreasyon amacıyla yapacakları yatırımları hızlandırmaları, sayılarını arttırmaları gerekir. Bunlar tamamlanmaya kadar mevcut olanaklardan yararlanılmalıdır. Örneğin okullar bu amaçlı faaliyetler için bir merkez olabilir. Bu bakımdan özellikle yaz aylarında okullardan yararlanılabilir. (Kitaplık, çeşitli işlikler, bahçe, sinema, tiyatro ve sportif faaliyetler, müzik ve konser, resim salonları olarak yararlanma). Ayrıca mevcut kuruluşlar ufak bir

Birayın boş zamanlarında ikinci bir alanla örneğin resim yapma, fotoğrafçılık vb. ilgilenmesi, onu kişilik yönünden geliştirir, olgunlaştırır ve dinlendirir.

değişiklikle rekreasyon amaçlı kullanılmaya olanağına kavuşturulabilir.

Ülkemizde şimdiye kadar okullardan bu amaçla hiç yararlanılmamıştır. Halbuki okullar, yanlarına veya yakınlarına yapılacak ufak ek kuruluşlarla rekreasyon için kullanılabilir. Örneğin Almanya'da okullardan bu amaçlar bakımından geniş ölçüde yararlanılmaktadır (1). Okul binalarından boş zaman kuruluşu olarak yararlanılınca onlar artık çevrenin kültür merkezi olmaktadır. Böylece yılın belirli bir mevsiminde, hafta tatillerinde ve günün belirli saatlerinde okulların boş bırakılmayıp onlardan kültürel gösteriler düzenleme bakımından yararlanma yoluna gidilmektedir. Böylece okulun dışı açık bir kuruluş olması onun çevre tarafından daha da benimsenmesine yol açmaktadır. Yine bu yönleriyle okullar çevre tarafından sevgi ve bağlılık kazanmakta, her zaman insanların ilişki halinde oldukları, hayata renk, zevk ve neşe katan kuruluşlar olarak kalmaktadırlar. Böylece okul binaları işlevsel bir duruma getirilmektedir.

e—Rekreasyon liderleri yetiştirmeye önem vermek :

Rekreasyon liderliği bugün gelişmiş batı toplumlarında ayrı bir meslek haline gelmiştir. Bu liderler rekreasyon hizmetinin olanak, faaliyet ve program yönünden başarıya ulaşmasını sağlayan bir öneme sahiptir. Liderler de çeşitli yaş kategorilerine sağlanan hizmetler yönünden ihtisaslaşmışlardır. Çocuklara, gençlere, yetişkinlere, yaşlılara ayrı ayrı rekreasyon liderleri hizmet eder. Hem kapalı ve

hem de açık alanların birçok tiplerini yönetirler. Rekreasyon kurumları, kamu kuruluşları, toplum örgütleri (Gönüllü kuruluşlar gibi) ve kamuoyu ile sürekli ilişki kurarlar. Özellikle ABD'de bu gibi liderler oldukça yararlı olmaktadır (2).

Tam zamanlı veya mevsimlik çalışabilirler. İşlevlerini aşağıdaki noktalarda toplamak olanaklıdır.

- * Bütün halkın boş zaman ilgilerine rehberlik ve hizmet etmek.
- * İlgileri genişletmek ve daha derinleştirmek, yeni ilgililer edinmeye yardım ve teşvik etmek.
- * Arzulanan rekreasyon faaliyetlerinde grupların organizesine yardımcı olmak ve öğretimi sağlamak. Rekreasyon olanaklarını yaymaya ve eşitleştirmeye girişmek.
- * Yeni ve daha ileri beceriler için öğretimde bulunmak.
- * Faaliyet yerlerini sağlamak ve korumak.
- * Güvenlik ve sağlıklı koşullar sağlamak.
- * Çeşitli rekreasyon tiplerini tanıtmak ve sevdirmek için araç-gereç sağlamak.

Esasen rekreasyon lideri yetiştirmekle görevli bulunan Gençlik ve Spor Bakanlığı mevcuttur. Konuyu bilinçli ve öncelikle ele alması gerekir. Bu konuda gençlikten de geniş ölçüde yararlanılabilir. Turizm Bakanlığı'nın «Turistik Rehber» yetiştirme çabası bu konuda olumlu bir örnektir.

f. Yeşil ve açık alanlar sayısını arttırmak. Boş zamanların artmasıyla açık alanlara olan gereksimin de artmaktadır. Açık ve yeşil alan sistemi, kentlinin doğa ile ilişkisini yeniden kurmak, sürdürmek, geliştirmek amacına yönelmiştir. Bunlar dinlenme ve eğlenme yönleriyle de üstünlük taşımaktadırlar. Yine, batı ülkelerinde semt, kent, bölge ve ulusal park sistemi oldukça geliştirilmiştir.

Açık Alanlar :

Kentlerimizi yabancı ülkelerdeki kentlerle karşılaştırdığımızda açık alanlar konusunda çok düşük düzeyde kaldığımızı görürüz. Metre kare olarak kişi başına düşen açık alan sayısı ülkemizde çok yetersiz kalmaktadır. Sağlam bir kent yapısında sağlıklı kişiler yaratmak için yeşil alanlar dinlenme kuruluşları olarak gereklidir. Yeşil alanların her yaşta kişilere yararlı olmak bakımından da ayrı bir önemi vardır. Özellikle sportif amaçlarla da kullanılmaları olanaklı olduğu gibi tüm rekreasyon faaliyetleri için çok amaçlı olarak da kullanılmaya elverişlidirler. Bunların her konut bölgesinin mer-

kezine mümkün olduğu kadar yakın bir yerde kurulmaları arzulanır. Böylece semt yeşil alanları ve bunlar içerisinde spor alan ve tesislerinin kurulması yoluna gidilebilir.

g—TV. ve radyo programlarının cumartesi ve pazar günleri özel olarak ve en cazip bir biçimde düzenlenmeleri gerekir.

Şimdiki halde cumartesi günleri televizyon programları hiç de renkli, çeşitli ve cazip değildir. Özellikle eğlence programları bugünlerde yoğunlaştırılmalıdır. Ayrıca tüm dinlenme, eğlenme, oyun yerleri gibi kurumların cumartesi ve pazar günleri çok sayıda kaliteli program düzenleme ve plânlama faaliyetlerini yeniden gözden geçirme ve geliştirme yoluna gitmeleri gerekir.

h—Kitlelerin kültürel faaliyetlere katılıksız veya çok az bir ücretle katılmalarını sağlamak amacıyla mevcut halk tesislerinin kapasitelerinin artırılması, eğitim merkezleri, halk evleri ve sportif luna gidecek bir düzenlemeye gitmelidir. Bu durumda halk evlerinin de kültürel faaliyetlerinin daha da yoğunlaşması söz konusu olacaktır. Ayrıca ucuz, nitelikli, okuma zevkini geliştirecek ulusal, çağdaş ve klasik kültür değerlerini yansıtan kitapların yayınlanmasının devlet eliyle sağlanması ve bu harekete hız verilmesi gerekir. Bu arada yerleşik halk kitaplıklarının ve gezici kitaplıkların sayıca artırılması veya mevcutların kitap bakımından zenginleştirilmesi gereğini de belirtmeliyiz.

Sonuç :

Boş zamanların değerlendirilmesi sorununu, endüstrileşme süreci içerisinde bulunan toplulumuzda güncel ve önemli bir konu haline gelmiştir. Hem bireylerin hem de çeşitli kuruluşların birlikte çözümlenecekleri, ele alacakları ciddi bir konudur. İki günlük tatil dolayısıyla önerdiğimiz yetişkinlere yönelik hizmetlerden ayrıca gençlik de yararlanacağı için geniş bir kitlenin boş zamanı değerlendirme gereksinimi de karşılanmış olacaktır. Bu hususu göz önüne alarak hizmetlerde bir çeşitliliğe gitmek gereği ortaya çıkmaktadır. Şimdilik konuyla ilgili olarak hizmet götürülen mevcut kuruluşlarımızın çabalarını arttırmalarını dilemekle yetiniveriz. Bu yazımızda konunun tüm yönlerini ele almış değiliz. Bu bakımdan boş zamanları değerlendirmenin çeşitli boyutlarını basın ve çeşitli kuruluşlarca tartışılacağını, yeni öneri ve çözüm yolları getirileceğini ümit etmekteyiz. MİLLİYET'ten